

DJELO VLADIMIRA VLADENCE ARDALIĆA TRAJNE VRIJEDNOSTI

Sažetak: *U tekstu se na temelju izlaganja na znanstvenom skupu, najprije podsjeća da je područje Bukovice u korijenima hrvatske države i hrvatskog standardnog jezika, da zaslužuje istraživačku pažnju s obzirom na baštinu iz davnih vremena i bliže prošlosti, na etnografsku građu i usmene predaje još uvijek u opticaju.*

Autor zatim upozorava da je Ardalić, pomalo zaboravljen i od ustanova s kojima je surađivao, zaslužan za sakupljanje materijalne i nematerijalne baštine. Opisuje se ambijent i kontekst u kojem se Ardalić opismenio i činio zapise o Bukovici, te ističe važnost znanstvenog kolokvija u Kistanjama o Dalmaciji, Pokrčju i Bukovici u zapisima V. Ardalića. Posebno se navodi Ardalićevo zapažanje o međuvjerskim odnosima u Bukovici koje se može promatrati u kontekstu buđenja nacionalne svijesti i formiranja političkih stranaka u 19. stoljeću. Usput se iznose i fragmenti autorova sjećanja iz Bukovice kao njegova zavičaja.

Ključne riječi: *djelo Vladimira Ardalića, fragmenti osobnih sjećanja autora, materijalna i nematerijalna baština, međuvjerski odnosi u zapisima Ardalića, znanstveni kolokvij u Kistanjama*

Dobar dan, dalmatinska¹ Bukovico! Sviće vedra zora, bit će lijepa dana. Evo, došli smo ti u posjetu na razgovor i reći: Nisi zaboravljena! Ima nas iz Splita, Šibenika, Zadra, Zagreba i Mostara. Nije nas puno, ali tu smo sa srcem na dlanu, s tobom i iz tebe. Više je razloga za to. Ta tu su i korijeni hrvatske države i hrvatskoga književnoga jezika. Zaslužila si ovu skromnu radnu posjetu, posebno značajnu jer je dijelom čine mlade znanstvenice i mladi znanstvenici. Plemenita bića vuku i znatizeljni izazovi da zavire u baštinu izvjesnih najvrjednijih ostataka iz davnih vremena i bliže prošlosti Hrvatske, a nalaze se još samo u malom broju, zatim da se objelodani sve to što stvarno krije u sebi dalmatinska Bukovica: od arhitekture, obrta, nošnje, bogatih rukotvorina, pisanih i tiskanih djela, usmenih predaja, još uvijek u optjecaju.

¹ Zbog postojanja više istih geografskih naziva, pridjev „dalmatinska“ je najadekvatniji.

Već na prvi pogled, Bukovico, ti si proturječna: siromašna, a bogata; kršna, a plodna; surova, a gostoprимljiva. Samo o tim dimenzijama tvoga postojanja mogli bi pjesnici sklanjati stihove, a tragači za istinom – pisati znanstvena djela.

Svi ovi ljudi imaju potrebu nešto kazati ili čuti u tvoju slavu i na tvoje teme.

Predmetan interes odnosi se na tvog značajnog, davno zaboravljenog Vladimira Ardalića. To se događa prvi put u tvojoj dugoj povijesti, uključujući i našu suvremenost. Pitamo se, kako je to Akademija znanosti i umjetnosti zaboravila na svog vrlog suradnika, koji je prisno surađivao s dr. Antunom Radićem i dr. Dragutinom Boranićem, urednicima Akademijina Zbornika za narodni život i običaje? A bio je i aktivni suradnik fra Luji Marunu u istraživanjima na Bribirskoj Glavici. U toj suradnji Ardalić je ostvario neprocjenjive rezultate. Istražio je velik dio narodnog života i običaja, sakupio je veliku građu iz tog života i običaja, opisao sakupljenu građu i poslao sve to Akademiji na pohranu i korištenje u najširem smislu te riječi. Sve što je u okviru Akademije učinjeno bilo je da su tekstovi Vladimira Ardalića prije stotinu godina rasuti u različitim brojevima naznačenog časopisa. Možemo samo zamisliti kolikom su broju čitatelja tekstovi autora bili dostupni. U svakom slučaju to je sigurno bio mali broj čitatelja. A to što širokoj javnosti nije dostupno, isto je kao da ne postoji. Rekli bismo, po onoj staroj poznatoj izreci: „Muzika koja se ne čuje nije muzika“. Međutim, za utjehu, ponos je Hrvatske što djeliće istine o jednom vremenu i narodu Bukovice u našoj suvremenosti nastoje sačuvati čak i Ujedinjeni narodi, kao kulturno blago neprolaznih vrijednosti. Ali, zašto ga je Akademija zaboravila? Njegov se umni rad još nalazi, ako ne vidljivo na policama književne građe, a ono sigurno u trezorima Akademije, poput svega onoga što mozak iz svijesti šalje u devet desetina svojih trezora podsvijesti. To je sve tamo, na sigurnome mjestu. Radi se samo o tome da se ta građa otpreta, programski smišljenim planom Akademije i biseri umnog rada Vladimira Ardalića naprave dostupnim najširoj javnosti.

Pionirski dio posla obavio je sveučilišni profesor dr. Živko Bjelanović, mještatin Vladimira Ardalića iz Đevrsaka, svojom knjigom *Bukovica...* koja progovara o narodnom životu i običajima u Ardalićevim spisima. Tom knjigom je učinjen veliki korak. Bjelanović je otkopao dio zakopanog blaga i otpretao dio zapretanog umnog rada, čovjeka rudarskog umijeća i upornosti. Time je izložen na svjetlo dana dio blaga Bukovice i šire od tog geografskog pojma, što je bilo nedostupno širokoj javnosti skoro stotinu godina. Napokon, dio umnog rada anonimnog čovjeka izmigoljio je iz „rupe“.

S knjigom Živka Bjelanovića o dalmatinskoj Bukovici, o njenom narodnom životu i običajima u spisima Vladimira Ardalića, sudionici kolokvija su došli probuditi uspomene na umnost i život naroda Bukovice u 18., 19. i 20. stoljeću, koju je autor ispisao sočnim „narodskim jezikom“. Došli smo se pokloniti

sjeni čovjeka koji nije išao u osnovnu ni srednju školu, a pisao je lijepim „ispisanim“ rukopisom. On je bio samouk; po zanimanju zemljoradnik i čobančić. Učio je pisati čuvajući ovce i janjce u kršu; stolac mu je bio kamen, a stol stijena ili koljena. Podloga za pisanje često puta mu je bila zemlja, a štap služio kao olovka. Zimi, kada bi se smrklo, a svjetlo dana zamijenilo bi se u kući malom, „petrouljkom“ koja bi samo žmirkala, pored pročelja na kojemu su se drva ložila, uz vatru, kada bi svi ukućani vrlo rano otišli na spavanje, znao bi oblikovati slova i satima slovovati tekstove iz nekog bukvara, te je ponavljao štiva sve dok ih ne bi naizust naučio. A u prilikama, kada bi se stariji, već brkati ljudi sastajali „na divan“, mali Vladimir „prišošio“ bi se uz njih i slušao o njihovim zgodama i nezgodama, sve dok ne bi zaspao. Dobar dio tog divana bio je plod mašte, što je njihove priče činilo zanimljivim, a to se Vladimiru jako sviđalo.²

Vladimir Ardalić nije bio književnik po zvanju, a pisao je književnost. On nije bio akademski obrazovan čovjek, a bio je intelektualac. Zaista je bio osobit čovjek, koji se vinuo iznad sela i zakoračio u grad Akademije znanosti i umjetnosti. Često je isticao: „ko ne ide dalje nego ovca, taj i ne zna više ništa nego ovca.“ A on je zaista otišao dalje od ovce i ovaca! koje je u mladosti i djetinjstvu izvodio na ispašu, pokazavši time značaj obrazovanja, samoobrazovanja i permanentnog obrazovanja.

Došli smo u Kistanje, općinsko sjedište dalmatinske Bukovice, s knjigom tekstova na čijoj se četvrtoj stranici nalazi slika Vladimira Ardalića, lik markantnog, kršnog i naočitog čovjeka. Ljudi počinju pričati o njemu s uvažavanjem i poštovanjem. Počinju se voditi stručne i znanstvene rasprave o baštini.

A ovaj *znanstveni kolokvij o Pokrčju i Bukovici u zapisima Vladimira Ardalića* u povodu objavljene knjige prvi je o toj temi. Ovaj skromni, ali izuzetno značajni kolokvij, koji će sigurno imati odjeka u javnosti, organiziran je zaslugom prof. dr. Šime Pilića, voditelja projekta TITIUS, prof. dr. Drage Roksandića, voditelja projekta TRIPLEX CONFINIUM i Čedomira Višnjića, predsjednika SKD „Prosvjeta“. Bez tih altruista i pregalaca, prodora „narodnog života i običaja“ Dalmatinske Bukovice u širu javnost sigurno ne bi bilo, jer objavljivanje knjige samo po sebi ne bi imalo taj doseg, nadajući se da i ovaj skup neće biti jedini, a niti objavljena knjiga Ž. Bjelanovića usamljena.

„Ardalić zaslužuje više“. To su vrlo dojmljive riječi sudionika kolokvija iz Šibenika, gospodina Kale. Kale je s opravdanjem na kolokviju to rekao. Međutim, s knjigom Ž. Bjelanovića ne završava i ne smije završiti znanstveno-literarna priča i svaka druga priča u bilo kojem obliku o djelu Vladimira Ardalića. Prof. Bjelanović je tek otvorio najznačajniju prvu stranicu o narodnom životu i običajima stanovništva dvojne vjerske i nacionalno narodnosne strukture u Bukovici, što je od posebnog značaja.

² Sjećanje iz usmene priče moga oca Rade koji je bio kumstvom vezan za obitelj Ardalić

Prema programu rada Znanstvenog kolokvija sudionici su obišli rodnu kuću i dom vječnog počivališta Vladimira Ardalića. To su mogli učiniti zahvaljujući njegovom nećaku Ratku, koji kao umirovljenik živi u Šibeniku.

Rodna kuća pusta, a grob bez ikakvih oznaka. Na njemu nema imena ni prezimena, ni nadimka Vladenca, kako su ga ljudi oslovljavali. Neuobičajeno, u cijelosti bezimeni grob. Dio njegovog umnog djela je objavljen. To se sada u javnosti zna što je pisao, ali se ne zna na kojem mjestu u groblju počiva velikan hrvatske književnosti iz siromašnih Đevrsaka dalmatinske Bukovice. Akademijo znanosti i umjetnosti, učini nešto za svoga dugogodišnjeg suradnika. On pripada društvu Antuna Radića i Dragutina Boranića koji su ne samo nacionalno, nego i kontinentalno poznati i značajni. Jedno skromno poprsje, nadgrobna spomen ploča i nekakav znak gdje je živio.

To nije puno. Evo, poprsje bi mogao napraviti i student Likovne akademije za svoj diplomski rad ili seminarsku vježbu. U tom slučaju Akademija bi učinila lijepu i skromnu gestu prema svom suradniku, koji je svojim velikim trudom i kvalitetnim radom zadužio tu vrhunsku instituciju. Pretpostavljam da to nije pretenciozno ni neumjesno, jer bi se time na neki način vratio i dug tom zaboravljenom, a zaslužnom hrvatskom građaninu literarnog uma.

Vladimir Ardalić je živio u „društvenom laboratoriju“ u kojem su se odvijali brojni otvoreni životni procesi. On je te procese „nanjušio“ i vidio, pa se upustio u istraživanje: o narodnom življenju, društvenim odnosima u selu i između sela, o odnosima u obiteljskoj zadrugi i između zadruga, o narodnim običajima kod prigodnog kućnog i javnog svetkovanja; o ratarskoj, stočarskoj, zanatskoj i graditeljskoj proizvodnji; o vjerovanju seoskog stanovništva i njegovoj širokoj umnoj produkciji. On je zapisao široko istraživačko geografsko područje i programirao mnoštvo istraživačkih tema. Nije bio kabinetski pisac niti je njegov umni rad bio izmišljena priča. Kabinetski pisac uglavnom „izmišlja“ svoju priču. Ardalić nije imao potrebu izmišljati. Takva mu je bila priroda posla. On je učio od prirode koja govori i pisao o prirodi koja govori; pisao je o njenom životu. To je bio njegov „laboratorij“. U tom laboratoriju sve je postojalo i on je samo otkrivao ono što već postoji. Služio se metodom prikupljanja „građe“ i deskripcijom. On je imao sjajan projekt, projekt koji je zahtijevao veliko samoodricanje. Obišao je svako selo i mjesto koje spominje u svojim spisima, odnosno djelima. Prekoračio je dvije rijeke: Krku i Zrmanju, niz potoka i jaruga. To je učinio hodajući, vozeći bicikl ili jašući konja. Ljudi su ga prihvaćali prijateljski i gostoprimitljivo, bez sumnjičavosti ili suzdržanosti; bili su prema njemu otvoreni; kazivali su mu sve što su prakticirali, znali i osjećali; sve što su prenosili s koljena na koljeno. Srce međusobnog uvažavanja i poštivanja bilo im je na dlanu. Ostvarena je značajna neposredna komunikacija iz koje su nicala kazivanja o stvarnom svakodnevnom životu ljudi: o lijepom i ružnom, o dobru i zlu, o veselom i tužnom; o istinitim

i lažnim primjerima njihove svakodnevice; o slanim i neslanim šalama; o bogatstvu tradicije glede narodnog života i običaja; o svemu što ih je ispunjavalo i činilo zadovoljnim da dišu punim plućima, premda su živjeli opori život i bili u materijalnom siromaštvu. U njihovom stvarnom životu bogatstvo duha bilo je nezamjenjivo. To je bila „muzika“ koja se čula i koja je odzvanjala nadaleko.

To biserje folkloru naroda Bukovice je neponovljivo. Postoje još samo *survivali* iz prošlosti. Utoliko je djelo umnog rada Vladimira Ardalića značajnije. To je kapital trajne vrijednosti.

Kritičke primjedbe na adresu necjelovitosti Ardalićevog djela nisu čvrsto utemeljene. Njegov strateški cilj bio je oteti od zaborava bogato izvorno narodno blago Bukovice, sačuvati tradiciju tako da postane javno dobro nacionalne i najšire ljudske zajednice. On nije pisao radi dokazivanja, da bi pravio analizu i sintezu sadržaja prikupljene građe o narodnom životu i običajima stanovništva Bukovice. On je jednostavno pisao radi pripovijedanja, pri čemu je svakako imao svoje stajalište.

Primjera radi, pripovijedajući o odnosima među pravoslavcima i katolicima Ardalić to stajalište jasno izražava. On zapaža da su se jedni s drugima sve donedavno držali „u blizom prijateljstvu“. Međutim, od nekog vremena među njima je došlo do „omraze“ te su se počeli gledati gore „nego u prve zemane s Turcima“. O čemu se radi? Devetnaesto stoljeće je stoljeće nastanka i formiranja nacija i političkih stranaka. U Hrvata i Srba se budi nacionalna svijest kao i kod drugih naroda, negdje prije a negdje kasnije. Zapadna Europa u tome je silno prednjačila. No, za razliku od Zapadne Europe, na našem hrvatskom kulturnom ekonomskom i socijalnom području, oblikovanje nacije i političkih stranaka nastaje sporije zbog suodnosa s kasnijim razvojem kapitalizma. U tom procesu vjerski pečat je značajno prisutan. Nezaobilazno u formiranju nacije i političkih stranaka, vjerske strukture ucjepljuju i svoj smisao, radi utjecaja i prisutnosti u pitanjima javnoga života. Odabir metoda za djelotvorni utjecaj na pripadnike vjerskih zajednica igra presudnu ulogu, naročito kada se radi o takvom interesu. Makijavelistička metoda: cilj opravdava sredstva, pokazuje se najefikasnijom. Moralni i široki humanistički aspekti se potiskuju i potiru. Na djelu je degradacija međuljudskih odnosa i slobode življenja. Nadolazak „omraze“ i „zavade“ bio je put u tragediju koja će ubrzo doći i ponoviti se. Strava! Užas! Smak normalnoga života! Ljudski život je negiran, zvona su zazvonila svima. Zašto? Za čiju „ljubav“ se sve to dogodilo? Treba li to vječno trajati? Ima zagovornika da treba. Međutim, židovski pisac Sholem Asch kaže: „Ne moć za pamćenje, nego baš suprotno, moć za zaboravljanje, nužna je za našu egzistenciju“. Nasrtaj na narodne i vjerske osjećaje bio je ključ za uspjeh. Je li bilo primjereno ičemu istinski vjerskom, narodnosnom, humanističkom i zdravo razumskom smislu s oltara propovijedati da „ne smije osalen ni jedan Srbin ženiti se od RIMSKE VJERE niti Srkinja otići za RIMLJANINA“. Nasuprot tome

„vjerski zadržtom“ poučavanju vjernika oni su međusobno gundali „Još i to među nas hoće da metnu, da gledamo, ko je koje vjere“. Vjerničko zdravo razumsko reagiranje bilo je bez uvijanja na tu antikristovu „mudrost“.

Oni su duhovito, ali odlučno odgovorili. „Bit će ka i dosad.....Je li mu se svikla dikla, kući je vodi pa onda bodi, koja bila da bila“. Propovijedi s oltara imale su ipak izvjesni odraz na osjećaje dijela vjernika. Manipulacija s vjernicima bila je vrlo raširena u Ravnim Kotarima i Bukovici, ali valja reći da je ta metoda inače permanentno prisutna u društvenom životu, čime ljudska bića postaju biti stvari. Manipulacija ljudima uvijek se iznova obnavlja shodno društvenim okolnostima. Ne manipuliraju svi sa svakim. Postoje „igrači“ s ljudskim sudbinama koji su specijalizirani za tu vrstu posla, odnosno, za „rukovanje“ s ljudima kao sa stvarima. Manipulaciju je Bukovica u svojoj povijesti skupo plaćala, a od posljednje neće se ni za stoljeće oporaviti.

No većina vjernika nije se tako lako dala zbuniti, odnosno prevariti. Oni su odgovorili:

„Bog je stvorio našu ka i njihovu, jednakom parom dišemo, u jednoga Boga valamo i jednako nam je sve! I jednako nas sunce grije, pa bili zli o dobri. Dokoni su izmišljavati što hoće, ne dere im plug ni motika ruku“.

Izvršno rečeno. Zdravi duh u zdravome tijelu, to je bilo. Stavljanje znaka zabrane da se udaja i ženidba ne smije ostvarivati s osobama druge vjere i nacionalnosti, nakazno je ograničenje univerzalne prirodne i zakonske slobode. Izbor ljubavi isključivo je stvar onih koji se vole. Posredujućim faktorima ulaz u tu sferu je zabranjen, u ime pripadajuće slobode i čovječnosti. Stajati na putu sreće i suživota u vrhu je grijeha. Danas živući i oni koji će živjeti ići će drugim putem, jer brak i ljubav povezuju različitosti, sličnosti, osjećaji i zajednički interesi, a to je zbiljska poruka Vladimira Ardalića. Krilatice poricanja vrijednosti čovjeka „nije naša, njihova je“, te „nije naš, njihov je“ postupno će nestajati iz odnosa u zbiljskom životu naroda. A tko god bude stajati na putu čovjekove sreće i suživota i razarao tu osnovicu „nek' se pita, neka se uvijek pita“! Ta Einsteinovska misao služi svima kao pouka za ponašanje u dvojbi. Dodajmo k tome i pjesnički biser Vladimira Nazora: „Neka raste, cvjeta i plod donosi“ lijepa NAŠA svim ljudima, bez obzira na vjeru, naciju i porijeklo.

Dok su u Bukovici postojale dvojbe ili konkretna opredjeljenja za neku lošu alternativu pod utjecajem manipulacije, u isto vrijeme Drnišanin srpske narodnosti, zastupnik u bečkom Parlamentu, B. Petranović, za govornicom Parlamenta govori o „milom i lijepom“ hrvatskom jeziku koji ljude razumljivo povezuje, izražava njihove misli, ideje i stavove u procesu rađanja nacije u Hrvatskoj. To je bila nova duhovna kvaliteta u progresivnoj funkciji. To nije bilo nazadovanje, nego napredovanje. Stavovi Petranovića vodili su čovjekoljubivosti, a ne izopačenju stvarnog života ljudi i njihovih odnosa.

Posebne „bisere“ Vladimira Ardalića u knjizi čine sadržaji koji se odnose na „godišnje, javne i kućne običaje“ kod svetkovanja, zatim dio o pošalicama. Zapravo, u njegovim spisima je sve samo biserje. Sve je pisano „sočnim“ i sadržajnim jezikom.

„Đe će od njih junak izaći, kad se ženi gomuče i uzimlje golopiče pa mu rađa golomače“. A zamislite, još ni brucali nisu! Ženidba i udaja odvijala se između dječaka i curica u dobi od 12 do 16 godina. To nije bila masovna pojava. Ženili su se dječaci iz imućnijih obitelji. Djevojčice nisu morale biti iz „imućnih kuća“, ali se isto gledalo da budu imućnije, pa i to da budu starije³. Zнала se dogoditi i podvala. Ti maloljetnici nisu sudjelovali u odabiru buduće družice. U prosidbu umjesto njih išli su očevi, ujaci ili kumovi. „Ženik“ ne bi vidio „curu“, niti cura „mladića“ sve do konačnog čina. Ako bi se radilo o colavom, gobavom ili o „mladiću“ s nekom drugom manom, u svatove koji su išli po „mladu“ otac bi poveo lijepog i kršnog mladića iz susjedstva.

Podmetnuti mladić figurirao bi kao ženik sve do dovođenja „mlade“ u kuću pravog ženika, ali poslije tog čina povratka nije moglo biti.

Događale su se i krađe „mlade“ na njenom putu do ženikove kuće. Ako je neki roditelj upravo tu curu htio za svoga sina, organizirao bi sačekušu, oteo bi „mladu“ i odveo je svojoj kući. U slučaju neuspjeha prosidbe djevojke, prosci bi rekli: „Ako neće neća, oče oća“. A da bi se djevojka, inače što bolje udala, kod roditelja je bila pritajenog ponašanja za javnost, pa se o njoj poslovično govorilo: „Kada je u majčice, mirnija je od ovčice“.

Pojava rane ženidbe i udaje nije bila obijest ni moda. To je bila potreba bogatih kuća za radnom snagom.

U Ardalićevo vrijeme pridavao se veliki značaj ženi. To se zorno isticalo: „Ne stoji kuća na zemlji nego na ženi“. Moja starješica bila je malo božanstvo u široj i užoj obitelji. Pretpostavlja se da njen kult vuče svoje korijenje iz matrijarhata. Starješica je bila majka obitelji. Zato su je i zvali „maja“. Ona je upravljala životom u kući. Bila je značajna u kući ne samo po ovlastima koje je imala, nego i po izuzetnom ugledu i dostojanstvu. To je bila utjecajna snaga kojoj su se svi pokoravali. Baba Stana D. zapovijedala je svima u kući, sve do smrti, a umrla je u 99. godini. Sin S. imao je toliki ugled u selu Varivode da su mu ljudi dolazili besplatno kopati vinograde, a da u kući nije imao nikakve ovlasti. Bez odobrenja starješice nije smio prodati janje ni ovcu, a niti ispeći za Božić ili Krsnu slavu nešto od toga. Maja je određivala i koje janje i koju ovcu odabrati za to. Kada bi vuk u gaju zadavio ovcu ili više njih, ona je kukala iz sveg glasa. U slučaju

³ Pričala mi je majka Stevanija da su „supruge“ znale prigodno nositi svoje „muževe“ na „krkačama“ ili u „pregači“, sve dok ne bi poodrasli i ojačali, jer su bili jako „meškinjasti“ i „škukucije“.

potrebe za kupnjom vola ili konja, iako već šezdesetogodišnjak, sin je morao izmoliti također dozvolu majke starješice⁴. U brojnoj obitelji od 12 članova sve je funkcioniralo bez pogovora. Nije bilo gundanja, a razmirice su bile nepoznata pojava u kući. Sve se odvijalo nenametljivo.

Maja starješica bila je aktualna sve do Drugog svjetskog rata. Poslije rata njen kult iščezava, a nadomješta ga poštivanje starješine u obiteljima koje nastaju raspadanjem širih obitelji, odnosno zadruga.

Raspadom zadruga nastaju nove samostalne uže obitelji. Njihova egzistencija temeljila se na diobom dobivenom dijelu iz zajedničkog imanja zadruge i eventualno na prćiji, ako ju je netko imao. A prćija je, u stvari, u zadruzi i bila začetak puta k potpunoj samostalnosti užih obitelji i diobi zadruge, tj. njenom raspadu. Ako zadruga nije bila imućna nego siromašna, od jednog siromaha nastajalo bi više siromaha. Tako je otvoren proces još većeg osiromašenja stanovništva nego što je bilo prije. No na masovno osiromašenje utjecali su i drugi čimbenici koji su izvirivali iz temeljnih društvenih odnosa. Ti novi odnosi kapitalističkog sadržaja bili su presuđujući za sudbinu naroda .

I na kraju, premda danas svatko ima svoju Bukovicu koju živi u realnom životu, ili misaono, Bukovica sve više bjelodano pokazuje svoju civilizacijsku bit sa svojom bogatom autentičnom baštinom, otvorenu prema svijetu i ljudima bez „omraze“ i „zavade“.

⁴ Osobno sjećanje iz djetinjstva.

Rajko DobrijevićUDC: 39-05 Ardalić, V.
930.85 (497.5-3 Bukovica) „18“
Professional paper**THE WORK OF
VLADIMIR VLADENCE ARDALIĆ – LASTING VALUE**

Abstract: *In this paper which is based on my presentation at the scholarly colloquium, first the reminder is given that the region of Bukovica is in the roots of Croatian state and standard Croatian language, and deserves scholarly attention in regard to its ancient and recent historical heritage, its ethnographic materials, and oral traditions which are still in circulation..*

Then the author points out that Ardalić, who has been somewhat forgotten from the institutions with which he collaborated, is responsible for collecting material and immaterial heritage. The description is given of the setting and context in which Ardalić acquired literacy and made his records about Bukovica, and the importance of the colloquium in Kistanje about his work on Dalmatia, Pokrčje and Bukovica is emphasized. Particular attention is given to Ardalić's observation about interfaith relations in Bukovica that can be viewed in the context of the awakening of national consciousness and the formation of political parties in the 19th century. At the same time, the author presents fragments of Ardalić's memories of Bukovica as his homeland..

Key words: *Vladimir Ardalic work, fragments of personal memories of the author, tangible and intangible heritage, inter-faith relations in Ardalic's records, scholarly colloquium in Kistanje.*

Rajko Dobrijević

UDC: 39-05 Ardalić, V.
930.85 (497.5-3 Bukovica) „18“
Lavoro esperto

IL LAVORO DI VLADIMIR VLADENCA ARDALIĆ DI VALORE DURATURO

Riassunto: *Nel lavoro sulla base della presentazione ad una conferenza scientifica, si ricorda che il territorio di Bukovica ha le radici nel governo croato e nella lingua standard croata che merita l'attenzione della ricerca riguardo l'eredità dai tempi antichi e dal passato, il materiale etnografico e le tradizioni orali che sono ancora in circolazione.*

L'autore poi sottolinea che Ardalić, dimenticato dalle istituzioni con le quali ha lavorato, è responsabile per la raccolta del patrimonio materiale e immateriale. Descrive l'ambiente e il contesto in cui Ardalić era alfabetizzato, faceva le note di Bukovica, e sottolineava l'importanza della conferenza scientifica a Kistanje di Dalmazia, di Pokrčje e di Bukovica nelle note di V. Ardalić. In particolare, sottolinea l'osservazione di Ardalić delle relazioni interreligiose in Bukovica che può essere visto nel contesto del risveglio della coscienza nazionale e della formazione di partiti politici nel 19 ° secolo. A proposito, sono importati i frammenti del ricordo dell'autore di Bukovica come la sua patria.

Parole chiave: *lavoro di Vladimir Ardalić, frammenti di ricordi personali d'autore, patrimonio materiale e immateriale, relazioni interreligiose nelle note di Ardalić, conferenza scientifica a Kistanje*